

Впровадження обов'язкової спроби врегулювання правових спорів за процедурами медіації та участі судді

Яна Божина

адвокат,

Рада адвокатів Донецької області

Національної Асоціації адвокатів України, м. Київ, Україна,

e-mail: yana.bozhina@ukr.net,

ORCID: 0009-0008-7983-4046

В країнах Європи, Великобританії, США, Канади вже давно застосовуються способи АВС, природно, що ці країни досягли успіху у вдосконаленні свого національного законодавства. Найпопулярнішим та найефективнішим способом вирішення, конфліктів, правових спорів є медіація. В українському законодавстві за всю незалежність країни інститут примирення еволюціонує і на даному етапі законодавство поповнилося законом про медіацію, в якому включені основні поняття, принципи та функції даного способу. Раніше до законів України, були внесені зміни, щодо врегулювання спору за участю судді у Цивільний кодекс України, Господарський кодекс, Кодекс Адміністративного судочинства. Наприклад, Цивільно-процесуальний кодексу, який був доповнений главою 4 розділу III "Позовне провадження" -"Врегулювання спору за участю судді" можна провести порівняльний аналіз медіації яка є позасудовою структурованою процедурою її переваги та переваги врегулювання спору за участю судді як допоміжний інструмент вирішення правового спору в позовному провадженні, оскільки проведення врегулювання спору в суді проводиться після відкриття провадження але до розгляду справи по суті. [1.112].

Метою врегулювання спору за правилами глави 4 є примирення сторін правого спору, як і медіація має на меті примирити сторони конфлікту, з однією відзнакою під час проведення спільних нарад суддя з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснює сторонам предмет доказування по категорії спору, який розглядається, пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та здійснює інші дії, спрямовані на мирне врегулювання сторонами спору. Суддя може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору. Під час закритих нарад суддя має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, пропонувати стороні та (або) її представнику можливі шляхи мирного врегулювання спору. Отже судове врегулювання спору спрямована на врегулювання спору в рамках права, тобто суддя медіатор проводить аналіз підстав позову, доказів, заперечень, інформуючи сторони про судову практику за певною категорією справ.[1, с.112].

Судове врегулювання спору проводиться відповідно до норм і вимог цивільного процесуального кодексу, оскільки позовна заява розглядається у порядку позовного провадження. Особи учасники правого спору набувають статусу позивача (ініціатора звернення до суду) і статус відповідача (мається на увазі порушника прав).Таким чином результат проведення врегулювання

спору за участю судді також відповідає правилам цивільного судочинства, тобто результатом проведення врегулювання спору суддею може бути: звернення до суду із заявою про затвердження укладеною сторонами мирової угоди; звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду; відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем. І в таких випадках суд припиняє врегулювання спору за участю судді постановляючи ухвалу.

Якщо врегулювання спору за участю судді припиняється у зв'язку з : поданням стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді (одна із сторін відмовляється продовжувати врегулювання таким способом); у разі закінчення строку врегулювання спору (не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення); за ініціативою судді у разі затягування врегулювання спору будь-якою із сторін, суддя передає справу (правовий спір) на розгляд іншому судді. [1, с.113].

Принципами судового врегулювання правового спору є добровільність, рівність сторін в процесі врегулювання спору, конфіденційність.

В статті 201 Цивільно-процесуального кодексу прямо вказується на те що врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті. Врегулювання спору за участю судді за межами провадження може проводитися виключно за згодою сторін, після чого суддя своєю ухвалою розпочинає процес врегулювання спору тим самим зупиняє провадження у справі.

Спосіб врегулювання спору за участю судді надає гарантії, щодо захисту прав сторін у випадку досягненням сторонами правового спору мирової угоди, оскільки вона затверджується за правилами цивільного судочинства суддею який постановляє ухвалу про затвердження мирової угоди і має силу судового рішення. На випадок невиконання мирової угоди ухвала суду виконується в примусовому порядку відповідним державним органом.

Медіація як один з найбільш ефективніших способів альтернативного вирішення спору врегулює конфлікт між сторонами маючи на меті також примирити сторони. Але її завданням є з'ясування інтересів конфліктуючих сторін, на рівні емоцій, почуттів, прагнень, розумності, тобто в соціальній, психологічній, а не правовій площині. Таким чином, медіація сама по собі не може бути судовою. Під час її проведення медіатор з'ясовує по-перше медіабільність сторін, їх прагнення, інтереси, їх бачення до ситуації яка між ними склалася, поновлює між ними спілкування але не торкається прав у юридичному сенсі і не є захисником їх інтересів. З огляду на базові принципи медіації медіатор є нейтральним і незалежним від жодної зі сторін спору, відтак він апріорі не може захищати їхні інтереси. [2, с. 40].

Медіація за допомогою неформальності та гнучкістю процедури, що надає сторонам свободу приймати рішення, своєю направленістю на порозуміння та з'ясування істинних інтересів сторін, дозволяє своїми інструментами спустити градус напруження між сторонами, що приводить їх до стану бути почутими друг другом. Таким чином, сторони самостійно приймають рішення яке задовольняло

би взаємні інтереси, які будуються на особистому баченні конфлікту, виключно індивідуально-особистим сприйняттям справедливості. Кожний медіабільний конфлікт має свою винятковість, оскільки за кожним конфліктом є особистості зі своїм набором моральних, культурних цінностей, які і дають медіації унікальність в виборі інструментів досягти примирення, прийняти самостійно рішення усвідомлюючи всю свою відповідальність.

За результатами проведення медіації укладається угода, яка фіксує домовленості які були досягнуті сторонами, причому угода за згодою сторін може бути усною або письмовою. Така вільна форма фіксування результатів медіації говорить тільки про те, що сторони за допомогою медіації виносять свої взаємовідносини на інший більш високий культурний і моральний рівень, з огляду на це гарантією виконання угоди домовленостей служить добросовісність, добросовісність сторін медіації.

Медіація здатна виявити причини конфлікту та має інструменти подолати їх. Всі правові спори можна поділити на публічно-правові та приватно-правові. На прикладі приватно-правового спору в його основі лежить прихований конфлікт особистостей, як частіше буває між рідними, або дружиною та чоловіком і так далі. Конфлікти можуть перетворюватися в правовий спір де одна із сторін вимагає захисту свого права отже звертаючись в суд вирішується в режимі позовного провадження. Але є можливість сторонам конфлікту (спору) скористатися обома процедурами за вибором для врегулювання спору, вони є різними за способами процедур примирення, маючи різні результати та гарантії виконання домовленостей між сторонами.

Між процедурами медіація та врегулювання спору за участю судді є схожість у принципах та меті, щодо примирення сторін. Але вони різні за застосуванням інструментів та механізмів врегулювання спорів це залежить від медіатора та судді оскільки, перший позиціонується з посередником слухачем-переговорником, який під час врегулювання конфлікту використовує інноваційні технології переговорів, які націлені на прийняття самостійних, креативних рішень сторонами, і не концентрується тільки на їх правових та інших позиціях, виявляючи реальні інтереси. Суддя під час врегулювання спору, використовує свої професійні здібності та пропонує шляхи примирення - мирного врегулювання спору звертаючи увагу сторін на судову практику в аналогічних спорах, орієнтуючись на правах і позиціях сторін, тобто врегулювання спору проводиться в правовому аспекті. Тому ці різні процедури не можна порівнювати, ототожнювати на підставі того, що вони хоча б і мають одну мету, але природа медіації соціальна, а врегулювання спору за участі судді має правову природу.

При всіх перевагах процедури медіації та врегулювання спору за участю судді у суспільства низька заінтересованість врегулювання конфліктів (спорів) за допомогою альтернативних способів вирішення спорів. Незважаючи на затягування розгляду справ в судах у зв'язку з великою кількістю справ, які знаходяться на розгляді, громадяни традиційно звертаються до суду за захистом своїх прав і чекають рішення, швидше за все через недовіру до свого опоненту

не вірячи в його доброчесність та добросовісність, які потрібні у врегулюванні спору примирливими способами. Тому є необхідність впровадити обов'язковість спроби проходження процедури медіації не порушуючи принцип добровільності у правових спорах які є медіабельними. Наприклад у цивільному законодавстві Канади, передбачена програма обов'язкового посередництва в Торонто, Онтаріо, Ессексі вона розроблена, щоб допомогти людям врегулювати свої справи на ранніх стадіях судового процесу, щоб заощадити час і гроші. [3,с.1].

Правила обов'язкового посередництва в цивільних справах є обов'язковими для окремих категорій спорів і для кожного розроблені правила медіації. На суд покладена функція призначення медіації та за клопотанням сторони про отримання вказівок щодо проведення медіації в залежності від категорії справ (сімейні, майнові, спадкові та ін.) суд розглядаючи таке клопотання може вказати (1) питання, що підлягають медіації; (2) хто здійснює посередництво та хто відповідає; (3) протягом якого часу має відбутися сесія посередництва; (4) які сторони зобов'язані бути присутніми на сесії медіації, спосіб відвідування та спосіб обслуговування; (5) чи потрібно повідомляти сторони, які подають свої права до суду (це правило діє для окремої категорії справ); (6) які витрати на посередництво розподіляються між визначеними сторонами; (7) будь-які інші питання, які можуть бути бажаними для сприяння посередництву. [4, п.75.1.05].

Однак суд має право за своєю ініціативою, або за клопотанням сторони прийняти постанову про виключення провадження з правила обов'язкового посередництва [4, п.75.1.04] Також правилами про обов'язкове посередництво передбачає гарантованість виконання угоди яка була прийнята сторонами під час медіації, що передбачено правилами цивільного процесу Канади , а саме, якщо сторона підписаної угоди не дотримується її умов, будь-яка інша сторона угоди може: (1) звертатися до судді з клопотанням про винесення рішення згідно з умовами угоди, і суддя може винести рішення відповідно; або (2) продовжувати провадження так, ніби угоди не було.

Перевага впровадження обов'язкової спроби врегулювання правових спорів за допомогою медіації або за участі судді відкриває можливість практичного ознайомлення (фізичних та юридичних осіб) з ефективним, швидким, економічним врегулюванням правового спору, крім того, підвищить популярність цих способів та кардинально змінить відношення суспільства до правосуддя.

Ключові слова: медіація; конфлікт; правової спір; суддя; медіатор.

Список використаних джерел

1. *Цивільний процесуальний кодекс України документ 1618-IV, чинний, поточна редакція — Редакція від 04.11.2023, підстава - 3424-IX (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>).*
2. *Адвокат та медіація : посібник / [М. Сасенко, В. Ситюк, Л. Романадзе та ін.]. Харків: ФАКТОР-МЕДІА, 2022. 112 с.*
3. *Обов'язкова медіація у цивільних справах <https://www.ontario.ca/laws/regulation/900194#BK697>.*

4. Закон про суди РРО 1990 Положення 194 Правила цивільного процесу /Період консолідації: з 4 листопада 2023 року /остання поправка :188/23 (<https://www.ontario.ca/laws/regulation/900194#BK697>).